

ANNIBYNIATH YN DY BOCED

Argraffiad cyntaf: Mehefin 2017
Ail argraffiad: Gorffennaf 2017
Trydydd argraffiad: Mai 2019

© *YesCymru* 2019
Cedwir pob hawl

cynllun clawr: Rhys Aneurin

ISBN: 978-1-78461-474-4

Cyhoeddwyd gan *YesCymru*
Swyddfa 23609, PO Box 92, Caerdydd CF11 1NB
post@yes.cymru;
argraffwyd gan Y Lolfa Cyf.
www.ylolfa.com

ANNIBYNIATH YN DY BOCED

Diolch i'r holl aelodau a chefnogwyr sydd wedi llunio a golygu'r cynnwys ac i'r rhai sydd wedi helpu gyda'r gwaith o gyfieithu'r llyfryn hwn. Diolch i Owen Donovan am ei waith ymchwil manwl, diolch i Rhys Aneurin am y cynllun clawr a diolch i'r Lolfa am bob cymorth..

Ni allwn honni fod gennym yr holl atebion, ond mae'r llyfryn hwn yn cynnig sail cychwynnol pwysig a chadarnhaol ar gyfer trafodaeth. Ein gobaith yw y bydd YesCymru yn gallu newid holl naws a chynnwys y drafodaeth honno yn sylfaenol. Dyma'r trydydd argraffiad o Annibyniaeth yn Dy Boced. Bydd mwy o argraffiadau wrth i'r drafodaeth ddatblygu. Bydd fersiwn ddiweddaraf y llyfryn hwn ar gael ar cy.yes.cymru/annibyniaeth.

Cyflwyniad

Mae angen gwirioneddol am y llyfryn hwn sydd yn eich dwylo. Pleidleisiodd y Deyrnas Gyfunol i adael yr Undeb Ewropeaidd yn 2016. Mae'r Alban yn paratoi ar gyfer ail refferendwm ar annibyniaeth. Daeth ail-uno Iwerddon yn bosibiliad real. Mae'r Deyrnas Gyfunol yn newid yn sylflaenol ac mae'n holl-bwysig na chaiff Cymru ei gadael ar ôl.

Yn y tudalennau sy'n dilyn bydd *YesCymru* yn ymateb i rai o'r cwestiynau mwyaf dyrys ynglŷn ag annibyniaeth. Sut all cenedl fach fel Cymru oroesi a ffynnu yn y byd modern? Pa adnoddau sydd gennym i'n cynnal? Sut fyddai annibyniaeth yn effeithio ar ein cymdeithas a'n heconomi? A beth fyddai'n perthynas newydd gyda'n cyd-wledydd, pell ac agos?

Bydd unrhyw un sydd wedi dadlau dros annibyniaeth i Gymru ar hyd y blynyddoedd yn

gyfarwydd iawn â'r cwestiynau a deflir atom gan bobl, p'un a ydyn nhw'n cytuno ai peidio. Mae'r llyfryn hwn yn croesawu'r fath gwestiynau pwysig fel sail i drafodaeth gall, a mawr obeithiwn y bydd peth o'r cynnwys sy'n dilyn yn rhoi'r wybodaeth sydd ei hangen ar ddinasyddion Cymru i ateb dadleuon gwan a digalonnus amddiffynwyr y status quo, ac yn ein grymuso i osod yr agenda ar gyfer annibyniaeth i Gymru drwy fframio'r cwestiynau nas gofynnwyd hyd yma.

Mae gwladgarwch at Gymru yn ddwfn yn ein pobl. Fe'i gwelir yn amlwg ym mhob gêm rygbi neu bêl-droed, yn ei holl amrywiaeth ac angerdd modern, cymhleth. Ond nid rhywbeth a deimlwn ar ddiwrnod gêm yn unig yw Cymreictod. Mae'n rhywbeth y bydd pob un ohonom ni'n dod ar ei draws yn ein bywyd pob dydd, yn ein hymwneud â'n cymdogion a'n cydweithwyr, ein teuluoedd a'n cyfeillion.

Gwyddom hefyd nad oes o reidrwydd berthynas rhwng balchder yn ein Cymreictod a chefnogaeth i annibyniaeth. Nid yn unig ar gyfer y rheiny sydd eisoes yn cefnogi'r achos, aelodau o grwpiau ymgyrchu neu bleidiau gwleidyddol, y paratowyd

y llyfryn hwn – ond hefyd, yn hollbwysig, ar gyfer y rheiny sydd ag amheuon; sy'n cefnogi gyda'u calonnau ond nid gyda'u rhesymeg. Y rhai sy'n chwilfrydig ynglŷn ag annibyniaeth (neu “Indy-curious”).

Mae'r cyhoeddiad hwn hefyd yn eich cyflwyno i gymeriad newydd a dylanwadol ar lwyfan gwleidyddol Cymru. Crëwyd *YesCymru* yng Nghymru, yn haf 2014, gan griw bychan oedd yn gobeithio rhoi cymorth i'r ymgyrch dros annibyniaeth i'r Alban yn y cyfnod cyn eu refferendwm. Y gobaith a'r bwriad oedd y byddai'r egni creadigol a brofwyd dros yr haf hwnnw yn arwain at drafodaeth o ddifri yma yng Nghymru. Ers hynny tyfodd *YesCymru* yn gyflym, gydag aelodau a grwpiau ar draws Cymru – a thu hwnt.

Yn 2014, pleidleisiodd yr Alban o drwch blewyn i aros yn rhan o'r Deyrnas Gyfunol. Yn dilyn refferendwm yr UE yn 2016, mae'n ymddangos nad yw eu safle mor ddiogel. Erys y cwestiwn, felly: pa ddyfodol posibl all fod i Gymru? Wedi'i llyncu o fewn rhyw “undeb” crebachlyd ac adweithiol neu genedl annibynnol ymhlith y cenhedloedd?

Mae *YesCymru* yn ymgyrchu'n gadarnhaol dros annibyniaeth i Gymru. Pan aiff yr Alban i bleidleisio y tro nesaf, bydd gan *YesCymru* strwythur ledled Cymru a miloedd o aelodau.

Ein hawl fel dinasyddion Cymreig yw annibyniaeth i'n gwlad; sofraniaeth cenedloedd yw holl sail cyfraith ryngwladol. Bwriad y llyfryn hwn yw cyflwyno ein hachos o blaid ein gallu i lywodraethu ein materion ein hunain. Ein cwestiwn, yn wyneb y dadleuon a gyflwynwn yma, ynghyd â'r newidiadau cyfansoddiadol cyflym all fod ar y gorwel, yw: sut y gellir mwyach anwybyddu'r mater o annibyniaeth i Gymru a pha achos posibl all fod o blaid y status quo?

Pam Annibyniaeth?

Bwriad y llyfryn hwn yw ateb eich cwestiynau am annibyniaeth i Gymru mewn modd syml, onest a chryno. Mae wedi'i anelu at rai sy'n chwilfrydig, yn ansicr neu hyd yn oed yn gwbl amheus. Ein nod yn y canllaw hwn yw ei dweud hi fel y mae, a chyflwyno ffeithiau yn eglur. Bydd yn rhoi'r wybodaeth sydd ei hangen arnoch i fod yn fwy hyderus am Gymru annibynnol – ac i ddylanwadu ar eraill.

Credwn ei bod yn hen bryd cael dadl lawn ynglŷn ag annibyniaeth i Gymru. Pam?

Pam lai?

Gallech feddwl bod Cymru'n rhy fach i fod yn annibynnol, ond mae rhai o wledydd mwyaf llewyrchus, mwyaf cyfartal a hapusaf y byd yn wledydd bach. Beth sy'n gwneud pobl Cymru yn wahanol i'r Slofaciaid, y Daniaid neu'r Gwyddelod? Onid synnwyr cyffredin ydy dweud y dylai penderfyniadau am Gymru gael eu gwneud yng

Nghymru? Nid rhai o'r penderfyniadau, ond *pob un* ohonynt. Nid yw Cymru'n berffaith, ac mae digon o broblemau sydd angen mynd i'r afael â nhw. Ond oni fyddai'n haws delio â'r problemau hynny petai ein llywodraeth yn un i Gymru, â'i holl sylw ar anghenion Cymru? Ar hyn o bryd, mae San Steffan yn ein gweld yn ddibwys; caiff polisïau San Steffan eu llunio ar sail anghenion pobl eraill. Mae'n amlwg nad yw polisïau San Steffan yn cael eu gosod yn eu lle er budd Cymru. Os yw sefydliad, yn hanesyddol, wedi methu rhoi'r sylw dyledus i'ch anghenion, y cam naturiol wrth reswm ydy ffurfio'ch sefydliad eich hun a chydio yn eich tynged eich hun. Mae annibyniaeth yn gyfle i greu Cymru well.

Mae Cymru'n wahanol

Dro ar ôl tro, fe glywn ni bobl yn dweud: "Cymru? Onid rhan o Loegr yw hwnna?". Mae gan Gymru lawer yn gyffredin gyda rhannau eraill y Deyrnas Gyfunol, ond fe wyddom fod yna lawer sy'n ein gwneud yn wahanol. Mae gan Gymru ei gwleidyddiaeth a'i gwerthoedd ei hun a'i golwg ei hun ar y byd; mae ganddi ei diwylliant, ei hanes a'i hiaith ei hun. Ond eto,

caiff Cymru ei thrin fel rhanbarth i Loegr yn rhy aml o lawer. Nid creu rhaniadau yw bwriad annibyniaeth; mae'n ymwneud â dathlu ein lle unigryw ni yn y byd a dod yn rhan iawn o deulu cenedloedd y byd.

Cael y llywodraeth y byddwch yn pleidleisio drosti

Mae ASau Cymru yn ffurfio 6% o Dŷ'r Cyffredin. Mewn etholiadau cyffredinol, does dim gwahaniaeth sut fydd Cymru'n pleidleisio, y llywodraeth y mae Lloegr ei heisiau a gawn yn San Steffan. Ers 1945 dim ond am ddwy flynedd mae pleidlais pobl Cymru wedi dylanwadu ar fap gwleidyddol y Deyrnas Gyfunol, sef rhwng 1964 a 1966.

Llais bach sydd gan Gymru yn San Steffan, ac mae'n lleihau. Mae pobl Cymru yn gyrru 40 AS i San Steffan ar hyn o bryd, gyda'r Comisiwn Ffiniau yn cynnig bod y rhif yma'n cael ei ostwng i 29. Erbyn yr etholiad cyffredinol nesaf, mae'n debygol y bydd y nifer o ASau o Gymru i lawr i 29. Mae'r Deyrnas Gyfunol yn undeb anghyfartal, ac felly y bydd byth. Mae angen i bobl Cymru gymryd rheolaeth dros eu tynged eu hunain.

Dim rhagor o esgusodion o Fae Caerdydd

Dechreuwyd ar y broses ddatganoli yng Nghymru ym 1999. Er bod cynnydd wedi bod mewn rhai meysydd, Cymru yw'r genedl dlotaf yn y Deyrnas Gyfunol o hyd, ac mae gwelliannau mewn meysydd sydd wedi eu datganoli, megis iechyd ac addysg, wedi bod yn rhwystredig o araf. Mae modd dadlau mai dim ond Llywodraeth Gymreig sydd â phwerau ym mhob maes all gyflawni newid gwirioneddol a chynaliadwy. Er enghraifft, sut gallwch chi ymdrin ag iechyd a gofal cymdeithasol mewn modd gwirioneddol gyfannol os nad yw gwariant ar fudd-daliadau a threthi o dan eich rheolaeth? Byddai gan Lywodraeth Cymru sy'n cymryd ei henw o ddifrif, yn hytrach na pharhau â meddylfryd 'gweinyddiaeth ddatganoledig', ryddid i fod yn fwy uchelgeisiol dros Gymru. Mae annibyniaeth yn arfogi Cymru i wyrdroi ein tynged, ond mae'n golygu hefyd y gallwn sicrhau bod ein gwleidyddion ein hunain yn atebol, a'u gorfodi i fod yn fwy uchelgeisiol ar gyfer dyfodol ein cenedl.

Mae'n risg, ond mae cymaint i'w ennill

Mae llawer o bobl yn dweud bod annibyniaeth yn syniad neis, ond na fyddai Cymru byth yn gallu ei fforddio. A byddai, mi fyddai risgiau ynghlwm â dod yn wlad annibynnol. Does dim byd mewn bywyd heb risg, yn enwedig pethau sy'n werth eu cael; ond mae pobl yn mynd amdani oherwydd eu bod eisiau bywyd gwell iddyn nhw'u hunain. Ac mae mwy a mwy o bobl yn dechrau gweld bod y ddadl am annibyniaeth yn rhoi gormod o sylw i'r risg, a dim digon i'r enillion. Newid bach iawn yn y ffordd o edrych ar bethau yw hyn, ond mae'r canlyniad yn eich grymuso.

Mae Cymru'n gyfoethog o ran adnoddau, ond dydyn ni ddim yn gwneud y gorau o'r adnoddau hynny. Byddai annibyniaeth yn agor drysau newydd i Gymru, gan alluogi pobl Cymru i adeiladu economi ar sail blaenoriaethau Cymreig yn hytrach na rhai Prydeinig. Mae angen i ni gydnabod y risgiau, heb ddilorni potensial Cymru. O ystyried ein diffyg grym o dan y gyfundrefn bresennol, gellid gofyn ai'r risg fwyaf oll yw gadael i bethau fod fel y maent.

Dechrau newydd

Ers dechrau'r 1980au, a cholli ein diwydiannau trwm, mae Cymru wedi bod mewn cyflwr o ddirwasgiad. Waeth pwy sydd mewn grym yn San Steffan, mae pethau wedi mynd tua nôl yng Nghymru. Mae ein heconomi'n drychinebus i'r mwyafrif, a dirywiad ein sefydliadau addysgol yn adlewyrchu heriau ein cymdeithas a diffyg atebolrwydd gwleidyddol. Mae gormod o'n pobl ifanc yn wynebu dyfodol heb unrhyw obaith nac uchelgais wirioneddol. Allwn ni ddim dibynnu ar bobl eraill i wyrdroi'r sefyllfa yma. Mae'n bryd i bobl Cymru fwrw ati, a gweithio gyda'n gilydd i greu cenedl well. Fydd neb arall yn gwneud hynny drosom ni. Dim ond ni all ysgrifennu'r bennod nesaf yn hanes Cymru.

Pam nad yw datganoli'n ddigon, a pha wahaniaeth fyddai annibyniaeth yn ei wneud?

Ers 1999, mae rhai pwerau wedi'u datganoli i Gymru. Mae Llywodraeth Cymru wedi derbyn cyfrifoldeb dros rai agweddau ar bolisi cyhoeddus, megis iechyd, addysg, llywodraeth leol, datblygu economaidd, a'r Gymraeg. Felly pam bod angen annibyniaeth? Allwn ni ddim gweithio gyda'r gyfundrefn sydd ohoni?

Er bod datganoli yn gam mawr ymlaen i Gymru, mae'r gyfundrefn bresennol yn ddiffygiol. Mae Llywodraeth Cymru'n cael gwneud penderfyniadau ar rai pethau, ond mae Llywodraeth San Steffan yn aml yn cyfyngu ar yr hyn mae Cymru'n cael ei wneud. Enghraifft o hyn yw'r setliad ariannol newydd a roddwyd mewn grym o fis Ebrill 2019 ymlaen. Mae'n rhoi'r grym i Gymru amrywio

cyfraddau treth incwm, ond dim ond gyda chytundeb llywodraeth San Steffan. Mae cyfyngiad ar faint gaiff Cymru amrywio trethi, ac mae rhaid ei wneud o fewn fframwaith cyllidol sydd wedi'i gytuno rhwng gweinidogion y llywodraeth yng Nghaerdydd a'n "partner" mwy yn Llundain.

Mae yna restr hir o feysydd lle nad oes gan Gymru rym o gwbl, yng Nghymru! Er enghraifft, chawn ni ddim deddfu ar y gyfraith droseddol, a does gennym ni ddim rheolaeth dros ein llysoedd, ein carchardai na'n gwasanaethau prawf.

Mae llywodraeth San Steffan yn bwriadu rhoi cyfrifoldeb i ardal Manceinion i reoli ei heddlu ei hun, ond nid i Gymru. Ar yr un pryd, mae yna wrthddywediad cynhenid yn stori datganoli yng Nghymru. Er taw'r naratif amlycaf yw bod datganoli yn well nag annibyniaeth lawn, pan ddaw cyfle i bleidleisio dros ragor o bwerau, mae llawer o ASau Cymru'n pleidleisio yn erbyn. Digwyddodd hyn gyda Mesur Cymru 2016, pan ataliodd llawer o ASau Cymru eu pleidlais yn hytrach na chefnogi datganoli plismona a phwerau eraill i Gymru.

Hefyd, caiff penderfyniadau ynglŷn â chynhyrchu ynni eu gwneud y tu allan i Gymru, am nad yw llywodraeth y Deyrnas Gyfunol yn credu y gallwn ni wneud y penderfyniadau hyn drosom ein hunain. Dan y setliad datganoli diweddaraf, mae'n rhaid i unrhyw ddatblygiad sy'n cynhyrchu dros 350MW o ynni gael ei gymeradwyo gan San Steffan. Ym Mehefin 2018 diddymodd Lywodraeth y DU brosiect a fyddai wedi adeiladu'r morlyn llanw cyntaf o'i fath yn y byd ym Mae Abertawe. Dim ond un enghraifft yw hyn o'r ffordd mae San Steffan yn cadw pŵer dros rai meysydd, gan wrthod y cyfle i Lywodraeth Cymru drawsnewid ein heconomi.

Caiff Cymru ei gorfodi i fynd i ryfel, gan gynnwys rhyfeloedd anghyfreithlon fel Irac, yn groes i'n hewyllys.

O ran darlledu, prin iawn y gwelwn ni fywyd Cymru ar ein teledu. Yn yr Alban, lanswyd sianel genedlaethol newydd yn ddiweddar. Mae Cymru'n gorfod bodloni ar friwsion o fwrdd San Steffan. Pwy all gyfiawnhau bod ASau o Loegr yn penderfynu ar dynged S4C, neu'n gwrthod rhagor o raglenni Cymreig i BBC Cymru?

Mae'r system fel y mae hi yn cyfyngu ar bwerau Llywodraeth Cymru, ac mae'n gymysglyd a dryslyd hefyd. Mae'n aneglur, hyd yn oed i arbenigwyr, pwy sy'n gyfrifol am wneud penderfyniadau, ac ar beth. Er enghraifft, pan benderfynodd Llywodraeth Cymru yn 2012 greu system optio allan ar gyfer rhoi organau, heriwyd y penderfyniad gan San Steffan. Eu dadl nhw oedd nad oedd gan Gymru yr hawl gyfreithiol i basio deddf o'r fath, a chyfeiriwyd yr achos at y Goruchaf Lys yn Llundain. Os na all y gwleidyddion eu hunain fod yn siŵr ynglŷn â phwerau Cymru, sut mae disgwyl i bleidleiswyr cyffredin wybod? Dylai gwleidyddion fod yn atebol i bobl Cymru am eu gweithredoedd, ond heb wybod pwy sy'n gyfrifol am beth, mae hynny'n amhosibl. Mae'r gyfundrefn bresennol yn tanseilio sawl un o egwyddorion sylfaenol democratiaeth.

Beth yw ystyr datganoli mewn gwirionedd?

Mae trefn llywodraeth Prydain yn ganoledig dros ben, gyda'r grym yn y pen draw yn senedd San Steffan. Mae datganoli'n dirprwyo rhai pwerau i Gymru, yr Alban a Gogledd Iwerddon – ond nid yw'n eu hildio'n gyfan gwbl. Mae

senedd y Deyrnas Gyfunol yn cadw'r awdurdod eithaf dros y Deyrnas Gyfunol gyfan; gall unrhyw bwerau mae'n eu rhoi i'r llywodraethau datganoledig gael eu cymryd i ffwrdd ar fympwy.

Er bwriadau gorau'r prosiect datganoli, mae'r ffordd y cafodd ei gynllunio wedi cyfyngu ar allu Cymru i drefnu ei materion ei hun. Gallem weithio i wella'r drefn bresennol, gan ddatganoli rhagor o bwerau i Gymru, ac ar yr un pryd geisio cyfyngu ar allu'r Deyrnas Gyfunol i roi fetu ar fentrau Cymru, ond ydy hynny'n ddigon? Mae annibyniaeth yn golygu llechen lân i Gymru. Mae *YesCymru*'n credu mai'r ffordd orau ymlaen yw gweithio gyda'n gilydd i greu democratiaeth sy'n glir, yn dryloyw, ac yn atebol i'r cyhoedd.

Gwneud Cymru'n gyfoethocach

Un o'r rhesymau rydym yn dadlau dros annibyniaeth yw oherwydd ein bod yn credu y gall fod yn fodd o roi hwb i economi Cymru ac ehangu'r sylfaen drethu er mwyn gwella ansawdd bywyd pobl yng Nghymru. Ar hyn o bryd fe'n gorfodir i ddewis rhwng torri gwariant neu godi trethi.

Mae *YesCymru*'n credu y bydd annibyniaeth yn helpu i drawsnewid economi Cymru er mwyn iddi fod mewn sefyllfa i wireddu ei photensial, dod yn fwy bywiog, yn fwy amrywiol ac yn fwy ystwyth, ac yn fwy abl i wynebu heriau'r dyfodol.

Rhy fach

Mae pawb yn gyfarwydd â'r hen dôn gron bod Cymru yn 'rhy fach' i fod yn annibynnol. Ond os edrychwn ar gyfandir Ewrop yn unig, fe welwn fod cyfanswm o 18 o genhedloedd annibynnol sy'n llai o ran poblogaeth na Chymru. Beth sy'n gyffredin

gan y gwledydd hyn, a beth sy'n eu gwahaniaethu oddi wrth Gymru? Nid eu maint, na gallu a doniau eu pobl, ond y ffaith eu bod yn bwerau sofran a chanddyn nhw reolaeth dros yr holl liferi sydd eu hangen i lunio a datblygu eu heconomi.

Does ond angen meddwl am un o'n cymdogion agosaf yn hyn o beth: mae Gweriniaeth Iwerddon, gyda chynnyrch domestig gros (GDP) o €51,000 y pen, yn gwneud cymaint yn well na Chymru a Gogledd Iwerddon, sydd â GDP o €22,000 a €23,000 y pen (Eurostat, 2015).

At hynny, yn hytrach na bod yn faen tramgwydd, gall bod yn fach gynnig mwy o gyfleoedd. Mae traethawd Adam Price a Ben Levinger, *The Flotilla Effect*, yn nodi nifer o fanteision sydd gan genhedloedd bach dros wledydd mwy pan ddaw'n fater o economeg: maen nhw'n fwy agored i fasnach yn gyffredinol; maen nhw'n ddueddol i fod â chydlynad economaidd gwell ac mae eu prosesau gwneud penderfyniadau democrataidd yn well; ac maen nhw'n ei chael yn haws addasu i ergydion economaidd.

Ystyriwch, er enghraifft, pa mor gyflym mae economïau Gweriniaeth Iwerddon a Gwlad yr

Iâ wedi dod dros gwmp ariannol 2008. Roedd effeithiau'r Dirwasgiad Mawr ar economïau'r ddwy wlad, ac – fel y Deyrnas Gyfunol, Unol Daleithiau America a llawer o Ewrop – aethant drwy gyfnod o galedi llym. Ond erbyn 2014, roedd economi Gweriniaeth Iwerddon yn tyfu ar gyfradd gyflymach na Tsieina ac India, gyda diweithdra a diffyg y Llywodraeth yn cael eu lleihau. Mae Gwlad yr Iâ – gwlad fechan o ryw 300,000 o bobl – yn gwneud yn well byth, ac mae ei heconomi bellach wedi cyrraedd yr un faint ag oedd cyn 2008.

Pan ddaeth y Llen Haearn i lawr ddechrau'r 1990au, ymddangosodd llawer gwlad lai na Chymru o'r hen Floc Dwyreiniol. Maen nhw wedi datblygu'n chwaraewyr sionc, effeithiol, allblyg ar lwyfan y byd. Mae gwladwriaethau'r Baltig, Estonia, Latfia a Lithwania, wedi bod yn arbennig o lwyddiannus. Er gwaethaf cyflwr enbyd eu heconomiâu wrth ddod yn rhydd o gomiwnyddiaeth, maen nhw wedi tyfu i fod yn arweinwyr byd, yn perfformio'n well na rhannau helaeth o orllewin Ewrop. Sut olwg allai fod ar Gymru heddiw, pe baem ni wedi ennill ein hannibyniaeth ym 1990? Yn *The Flotilla Effect*,

ystyrir yn fanwl sut fyddai Cymru wedi datblygu pe baem ni wedi dod yn annibynnol yn 1990. Mae'n dod i'r casgliad pe bai hynny wedi digwydd, y byddai economi Cymru 39 y cant yn fwy nag ydyw heddiw.

Rheolaeth dros ein heconomi

Wrth gwrs, ni fyddai annibyniaeth o reidrwydd yn gwneud Cymru'n gyfoethocach. Ond yr hyn byddai'n ei wneud yw rhoi set o offer economaidd i Lywodraeth Cymru nad yw ganddi ar hyn o bryd. Ar hyn o bryd, ychydig iawn o bwerau sydd gan Lywodraeth Cymru dros drethi a benthyca. Fodd bynnag, mae'r pwerau sydd ganddi wedi eu rhwystro yn y fath ffyrdd fel na fydd Lloegr dan anfantais. Er enghraifft, mae Trysorlys y DU wedi gwrthod amryw o alwadau gan Lywodraeth Cymru i ddatganoli Toll Teithwyr Awyr, gan dweud heb gywilydd y byddai gwneud hynny yn rhoi mantais i Faes Awyr Caerdydd dros Faes Awyr Bryste. Ar y cyfan, mae Llywodraeth Prydain yn rhoi grant blynyddol i Fae Caerdydd, ac mae Llywodraeth Cymru yn ei defnyddio i dalu am wasanaethau Cymru. I bob pwrpas, mae hyn yn golygu bod polisi economaidd Cymru yn cael ei lunio yn San Steffan, a'i yrru gan anghenion y Deyrnas Gyfunol yn ei chyfanrwydd.

Byddai annibyniaeth yn rhoi reolaeth lawn i Gymru dros bolisi economaidd. Nid yn unig byddem ni'n gallu gosod lefel ein trethi ein hunain, ond byddai gennym reolaeth dros eu casglu. Dim mwy o adael i bobl gyfoethog iawn osgoi eu trethi tra bo pobl gyffredin yn gorfod talu. Gellid symleiddio'r cod treth, gan ddileu llawer o'r bylchau a manau gwan mae cwmnïau amlwladol yn manteisio arnyn nhw ar hyn o bryd. Ar hyn o bryd mae cod treth y Deyrnas Gyfunol yn 17,000 o dudalennau o hyd; mae cod Hong Kong yn llai na 300 o dudalennau. Mae rhai gwledydd – er enghraifft Norwy – yn cyhoeddi pob ffurflen dreth, fel bod y system yn gwbl dryloyw. Nid yw'r un o'r pethau hyn yn bosibl o dan ddatganoli, ond byddai'r cyfan ar gael pe bai Cymru'n annibynnol.

Yn yr un modd, ar ôl annibyniaeth, byddai Cymru yn gyfrifol am reoleiddio'i sector ariannol ei hun. Pan aeth y banciau i'r wal yn 2008, penderfynodd y Deyrnas Gyfunol eu hachub. Er bod hyn wedi cael effaith enfawr ar yr economi ac ar fywydau pobl gyffredin, ni ddygwyd yr un bancwr i gyfrif am gamblo gyda'n harian a'i golli. Cymharwch hyn, unwaith eto, â'r hyn sydd wedi digwydd

yng Ngwlad yr Iâ. Penderfynodd ei Llywodraeth nhw achub pobl gyffredin, diddymu rhannau o forgeisi a benthyciadau busnes bach, a gynyddodd o ganlyniad i'r cwmp. Cafodd chwech ar hugain o fancwyr oedd wedi bod yn gamblo'n anghyfrifol gyda'u heconomi, eu carcharu. Gallai Cymru annibynnol greu ei system reoleiddio ei hun, wedi ei chynllunio i ddiogelu pawb, nid y banciau'n unig.

Yn wir, byddai gan Gymru annibynnol y rhyddid i roi ar waith yn gyflym lawer o'r syniadau hynny a gydnabyddir yn hanfodol i'n ffyniant. Ymhlith y rhain mae banc datblygu, allai ddarparu benthyciadau ar gyfer busnesau bach a chanolig eu maint, sef calon ein heconomi. Mae'r posibilïadau'n ddiben-draw, o fuddsoddi mewn isadeiledd band eang a thrafnidiaeth, i ddatblygu prosiectau ynni mawr, a'n rhoi ein hunain ar flaen y ciw er mwyn denu diwydiannau gweithgynhyrchu uwch-dechnoleg. Gellid cynnwys pob un o'r polisïau hyn mewn agweddau eraill ar ddatblygu sy'n werthfawr i ni fel gwlad, megis parch at yr amgylchedd, cyfiawnder cymdeithasol, a sicrhau ffyniant ac ansawdd bywyd da drwy Gymru gyfan.

All Cymru fforddio bod yn annibynnol?

Efallai fod annibyniaeth yn ddeniadol fel syniad, ond a fyddai'n gweithio'n ymarferol? All Cymru fforddio sefyll ar ei thraed ei hun?

Er bod gan Gymru warged masnach o ryw £5 biliwn y flwyddyn, un ddadl sy'n codi dro ar ôl tro yw'r ffaith ei bod mewn diffyg cyllidol ar hyn o bryd.

Serch hynny, y pwynt pwysig i'w wneud yw nad rhywbeth anochel yw'r diffyg cyllidol hwn. Mae Cymru mewn diffyg cyllidol ar hyn o bryd *fel rhan o'r Deyrnas Gyfunol*. Nid yw'n dilyn bod rhaid i Gymru ddioddef diffyg yn ei referniw, ac nid oes rhwystrau o safbwynt ein galluoedd, ein system addysg, nac ychwaith ein safle yn y byd, sy'n golygu nad oes modd i ni fynd i'r afael â'r mater hwn fel gwlad annibynnol.

Yn fwy na hynny, drwy edrych ar amcangyfrif y balans cyllidol dros y ddau ddegawd diwethaf, fe welwn fod y ffigur hwn wedi amrywio'n sylweddol o lefel isel yn 1999/00 i lefel uchel yn 2009/10, yn dilyn yr argyfwng ariannol byd-eang. Roedd diffyg cyllidol y Deyrnas Gyfunol gyfan mor uchel â £167.4 biliwn yn 2009/10. Mae hyn ymhell o fod yn ddelfrydol, ond nid yw'n anghyffredin i wledydd annibynnol weithredu mewn diffyg cyllidol o bryd i'w gilydd. Yn wir, mae pob un o wledydd y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd (neu'r OECD) ar hyn o bryd mewn diffyg cyllidol sydd, ar gyfartaledd, rhwng 3% ac 8%, ac maent wedi bod yn y sefyllfa hon dros yr 8 mlynedd diwethaf. Pan oedd yr argyfwng ariannol ar ei anterth, roedd gan Iwerddon ddiffyg cyllidol o 30%, ac mae bellach wedi adfer y sefyllfa yn sgil rheolaeth ofalus o'i heconomi.

Fel gwlad annibynnol, yn y tymor canolig i'r hirdymor, gallwn anelu i fanteisio i'r eithaf ar bopeth sydd o'n plaid, gan ryddhau ein hunain o gyfyngiadau sydd wedi'u gorfodi arnom gan San Steffan o ran yr economi a threthiant. O fod wedi'n

clymu i'r Deyrnas Gyfunol, rydym yn dioddef effeithiau enghraifft glasurol o economi sy'n cymryd adnoddau ac yn ymelwa arnom.

Y sefyllfa bresennol

Er bod modd gweld potensial Cymru a'r holl opsiynau sydd ar gael i ni fel gwlad fach annibynnol, mae'n bwysig cydnabod y sefyllfa fel ag y mae, a deall y dasg sydd o'n blaenau – yn enwedig o ran sefyllfa Cymru yng nghyd-destun cyfoeth cymharol a gwariant cyhoeddus heddiw. Serch hynny, mae cafeat mawr ynghlwm ag unrhyw ystyriaethau o'r fath, sef bod cryn dipyn o waith dyfalu i'w wneud ynghylch nifer o'r ffigurau a ddefnyddir fel dangosyddion. Er enghraifft, er ein bod yn gwybod beth yw'n ffigurau allforio ni y tu allan i'r Deyrnas Gyfunol, i'r Undeb Ewropeaidd a'r Unol Daleithiau ynghyd â phartneriaid masnach eraill, ni wyddom beth yw'r ffigurau allforio y tu mewn i'r Deyrnas Gyfunol o Gymru. Fe ddylid felly ddisgrifio Cynnyrch Domestig Gros (neu GDP) fel amcangyfrif yn unig heb unrhyw lwfans gwallau o unrhyw fath ar gyfer yr amcangyfrif hwnnw chwaith. Gydag annibyniaeth gallwn weddnewid y system.

O ran y balans cyllidol, ym mis Ebrill 2016 cyhoeddodd Canolfan Llywodraethiant Cymru ym Mhrifysgol Caerdydd un o'r adroddiadau mwyaf cynhwysfawr a gyhoeddwyd erioed ar wariant cyhoeddus yng Nghymru. Rhaid croesawu'r adroddiad hwn yn wyneb diffyg gwybodaeth am faterion cyllidol Cymru (mae adroddiad cyfatebol yn cael ei lunio gan Lywodraeth yr Alban a Gweithrediaeth Gogledd Iwerddon ers blynyddoedd). Canfu'r adroddiad fod gwariant cyhoeddus o tua £38 biliwn, er mai £23.3 biliwn a godwyd mewn trethi yng Nghymru yn 2014-15.

Roedd y rheini a oedd yn erbyn annibyniaeth yn dadlau bod y ffigurau hyn yn rhoi terfyn ar unrhyw ddadl o blaid annibyniaeth. Mae gan Gymru fwlch cyllidol o £14.7 biliwn, ac oni fyddwn ni'n cau'r bwlch hwnnw, mae annibyniaeth unai'n golygu trethi uwch o lawer neu doriadau i wasanaethau cyhoeddus.

Ond pa mor wir yw hyn?

Mae'n bwysig cydnabod bod ein diffyg ar hyn o bryd tua 23 y cant o'r Cynnyrch Domestig Gros. Serch hynny, mae'r diffyg hwn yn lleihau, a dylid

nodi bod £6.5 biliwn o'r diffyg o ganlyniad i bensynau – gan adlewyrchu'r anghydbwysedd presennol yn ein poblogaeth sy'n heneiddio. Mae'r ffigurau yn adroddiad Canolfan Llywodraethiant Cymru yn cynnwys arian sy'n cael ei wario yng Nghymru, ond maent hefyd yn cynnwys dyraniadau ar gyfer gwariant ledled y Deyrnas Gyfunol, sydd, gellid dadlau, yn rhy uchel o gymharu. Mae llawer o'r arian hwn yn cael ei wario mewn rhannau eraill o'r Deyrnas Gyfunol, heb i Gymru weld unrhyw fudd ohono.

Er enghraifft, ystyriwch y cyswllt rheilffordd cyflym HS2 rhwng Llundain a Birmingham, y cyswllt HS3 yng Ngogledd Lloegr, a Crossrail yn Llundain. Er bod yr holl brosiectau yma wedi eu lleoli yn Lloegr, dywed llywodraeth y Deyrnas Gyfunol y bydd trigolion Cymru yn cael budd ohonynt, ac felly mae'n cyfrif fel rhan o'r gost yn erbyn gwariant cyhoeddus yng Nghymru. Yn yr un modd, mae llywodraeth y Deyrnas Gyfunol yn gosod £1.75 biliwn o wariant amddiffyn yn erbyn cyllideb Cymru (ffigur y gellir ei leihau yn sylweddol mewn Cymru annibynnol – gweler yr adran ar Amddiffyn), ynghyd â £517 biliwn o

wariant ar faterion tramor. Mae ASau San Steffan wedi cymeradwyo gwaith i wella adeiladau'r Senedd yn Llundain, ar gost o £7 biliwn. Yn yr un modd, caiff rhan o'r gost honno ei chyfrif yn erbyn gwariant cyhoeddus Cymru. Mae'n ymddangos bod potensial i ni dorri cryn dipyn o wariant cyhoeddus "Cymru" heb iddo wneud gwahaniaeth sylweddol i Gymru.

Wrth ystyried gwariant a refeniw'r llywodraeth yng Nghymru, mae hefyd yn ddefnyddiol i ni edrych ar yr Alban lle mae adroddiadau, fel yr un a luniwyd gan Ganolfan Llywodraethiant Cymru, wedi cael eu cynhyrchu ers blynyddoedd, ac mae cryn drafod ynghylch eu rôl yn y ddadl ynghylch annibyniaeth. Mae'r economegwyr Jim a Margaret Cuthbert wedi astudio GERS, sef ffigurau Gwariant a Refeniw'r Llywodraeth yn yr Alban dros nifer o flynyddoedd ac wedi cynnig beirniadaeth a fu'n sail i esblygiad yr adroddiad. Yn un o'u cyhoeddiadau mwyaf diweddar, honnir mai dim ond golwg rannol ar y sefyllfa ariannol y gall yr adroddiadau hyn ei rhoi. Yn benodol, dylem ystyried na allant gynnwys gwybodaeth ar lif cyfalaf a buddsoddiad sy'n sail i'r 'Llyfr Pinc' blynyddol a gyhoeddir gan y

Swyddfa Ystadegau Gwladol ar gyfer economi'r Deyrnas Gyfunol – ac fe allai'r data hwn wneud gwahaniaeth sylweddol i'r darlun cyffredinol.

Mae cwestiynau heb eu hateb hefyd ynghylch cyfyngiadau a diffygion y data a ddefnyddir ar gyfer yr adroddiadau hyn, gan gynnwys y ffaith bod angen amcangyfrif nifer helaeth o'r symiau hyn sy'n ymwneud â gwariant y Deyrnas Gyfunol, gan fod San Steffan i bob pwrpas, yn gwrthod darparu'r data mwy cywir sydd ei angen. Mae Richard Murphy o Brifysgol Llundain yn economegydd sydd wedi gwyntyllu'r cwestiynau hyn yn ddiweddar er mwyn herio rhai o ragdybiaethau sylfaenol y ddadl.

Mae 'Cymru a Lloegr' yn golygu nad oes data'n ymwneud â Chymru

Yn fwy na hynny, yng Nghymru ar hyn o bryd, mae pob cwmni wedi'i gofrestru yng Nghymru a Lloegr, gan mai un awdurdodaeth gyfreithiol sydd gennym. O ganlyniad, bydd cwmnïau sydd â mwy nag un ffatri neu swyddfa yn cofrestru yn Lloegr a chaiff yr holl drethi eu prosesu yn y Pencadlys yn Lloegr heb unrhyw wahaniaethu clir o ran pa drethi (yn enwedig treth gorfforaeth) sy'n cael eu

codi yn y safle yng Nghymru. Nid yw'r wybodaeth hon ar gael gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol.

Y pwynt allweddol yw mai bach iawn y mae cyfanswm gwariant ffigurau Gwariant a Refeniw'r Llywodraeth yng Nghymru yn ei ddweud wrthym am gyfanswm y gwariant cyhoeddus y gallai llywodraeth Cymru ei ddefnyddio pe bai'n gwneud y penderfyniadau ei hun. O ran refeniw mae ffigurau Gwariant a Refeniw'r Llywodraeth yng Nghymru yn rhoi rhywfaint o syniad i ni am yr her yn y tymor byr. Fodd bynnag, ychydig iawn sy'n cael ei ddatgelu ynghylch y refeniw o ran trethiant a allai fod ar gael i lywodraeth yng Nghymru o dan yr amgylchiadau gwahanol a ddaw yn sgil annibyniaeth.

Y Bunt, yr Ewro neu Bunt Cymru?

Yn ystod dadl y refferendwm yn yr Alban yn 2014, roedd cryn sôn am ddyfodol polisi ariannol. Wrth gwrs, mae'r Albanwyr eisoes yn cyhoeddi eu papurau banc eu hunain, ond yn y pen draw, Banc Lloegr sy'n eu gwarantu. Byddai cyhoeddi arian Cymru yn ddatblygiad newydd yng Nghymru, ond mae'n faes lle byddai annibyniaeth yn caniatáu inni wneud y dewis iawn ar gyfer ein hamgylchiadau economaidd ein hunain.

Mae o leiaf bum opsiwn o ran arian cyfredol, pob un â'i fanteision a'i anfanteision ei hunan:

Cadw'r bunt mewn undeb ffurfiol

Dyma'r opsiwn fyddai'n achosi'r lleiaf o newid, ond byddai'n golygu cadw Banc Lloegr fel benthyciwr pan fetho popeth arall, a chyfraddau llog Banc Lloegr. Gan y byddai'n golygu undeb cyllidol

gyda Lloegr, byddai amheuaeth a yw Cymru'n wirioneddol annibynnol.

Cadw'r bunt (neu arian arall) fel arian amnewid

Mae hawl gyfreithiol gan wledydd ddefnyddio pa arian bynnag maen nhw'n ei ddymuno, heb fod mewn undeb arian. Dan yr amgylchiadau hyn, defnyddir arian amnewid yn lle, neu yn ogystal ag, arian lleol. Ar hyn o bryd nid oes neb yn defnyddio'r bunt fel arian amnewid; doler America sydd fwyaf cyffredin (er bod rhai o wledydd Ewrop, er enghraifft Montenegro, yn defnyddio'r Ewro heb fod yn rhan o Barth yr Ewro na'r Undeb Ewropeaidd).

Arian Cymreig wedi ei gyplysu â'r bunt (neu arian arall)

Byddai gan Gymru ei harian ei hun – Punt Cymru – fyddai'n union gyfwerth â phunt Lloegr. Byddai angen i Gymru sefydlu ei banc canolog ei hun (a chyhoeddi ei harian ei hun) a Sterling fyddai'r arian cyfreithiol o hyd. Fodd bynnag, byddai'n golygu y byddai gwerth arian Cymru'n codi ac yn disgyn yn ôl gwerth arian arall waeth beth bo'i

effaith ar economi Cymru. Mae hyn yn debyg i'r hyn wnaeth Iwerddon am lawer blwyddyn, yna gadael i'w harian nofio'n rhydd gyda Sterling cyn i Iwerddon ymuno â'r Ewro.

Arian Cymreig gyda'i gyfradd gyfnewid ei hun

Byddai hyn yn golygu y byddai gan Gymru reolaeth lwyr dros bolisi ariannol a chyllidol, gan bennu cyfraddau llog a rheoli'r cyflenwad arian. Er ei bod yn aelod o'r Farchnad Sengl yn rhinwedd ei chytundeb masnach dwyochrog, mae gan y Swistir ei harian ei hun. Mae'r Ffranc wedi ei chyplysu fwy neu lai â'r Ewro er mwyn osgoi cynnydd mawr yn ei gwerth, ac mae'n cael ei hystyried yn hafan ddiogel i arian pan fydd trafferthion ariannol yn Ewrop. Gallai Cymru wneud rhywbeth tebyg gyda Sterling er mwyn osgoi gorboethi'r arian, a allai greu anhawster i'r sectorau allforio a thwristiaeth.

Ymuno â'r Ewro

Byddai hyn ddim ond yn opsiwn pe bai Cymru'n dewis bod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd, a byddai dal i fod angen arian Cymreig yn y cyfamser, gyda rheoliadau ar ddiffygion gwario

cyhoeddus ac aelodaeth wirfoddol o'r Mecanwaith Cyfradd Gyfnewid Ewropeaidd (ERM II) am ddwy flynedd. Fodd bynnag, byddai masnachu â'r Undeb Ewropeaidd yn haws ac fe allai hwyluso twristiaeth o dramor; ond gallai hefyd olygu cael ein sugno i undeb cyllidol Ewropeaidd a refferenda emosiynol iawn ar ailymaelodi â'r Undeb Ewropeaidd ac ymaelodi â'r Ewro ei hun.

Yn y pen draw, mater i'r cyhoedd ei benderfynu fyddai hyn, fel rhan o drafodaethau annibyniaeth. Byddai gwneud y dewis iawn yn fater o ddewis yr hyn sy'n gweddu orau i'n hamgylchiadau economaidd ar y pryd. Ond y pwynt yw bod digonedd o opsiynau ar gael. Does dim angen gwranddo ar y rhai sy'n codi bwganod ynglŷn â gorfodi Cymru i fabwysiadu arian anaddas yn groes i'n hewyllys. Mae annibyniaeth yn golygu defnyddio'r arfau sydd gennym ni i'n helpu i ddewis yr opsiwn sy'n gweithio orau i Gymru.

Beth am y Frenhiniaeth?

Cred *YesCymru* ei bod yn well cadw'r ddau fater
Co annibyniaeth a'r frenhiniaeth ar wahân.
Gall fod rhai sy'n cefnogi annibyniaeth i Gymru,
neu sy'n chwilfrydig ynglŷn ag annibyniaeth,
o blaid cadw'r frenhiniaeth, ac mae eraill yn
weriniaethwyr pybyr.

Un cynnig yw y gellid cadw'r frenhiniaeth ar ôl
annibyniaeth trwy fabwysiadu statws 'Dominiwn',
gan ddilyn cynsail hanesyddol gwledydd fel
Awstralia a Chanada (lle mae'r Frenhines yn dal
yn bennaeth y wladwriaeth). Petaem ni'n cadw'r
frenhiniaeth, hyd yn oed dros dro, byddai'r
berthynas rhwng Cymru a'r Goron yn wahanol
ar ôl annibyniaeth. Byddai tir sy'n eiddo i'r teulu
brenhinol ar hyn o bryd – Ystad y Goron – yn
trosglwyddo i reolaeth Llywodraeth Cymru. Yn
2017-18, roedd gan Ystad y Goron yng Nghymru
asedau eiddo o £95.2 miliwn a refeniw o £8
miliwn. Dyw Ystad y Goron ddim yn gwneud elw

mawr, ond byddai gan Lywodraeth Cymru rwydd
hynt i ailfuddsoddi'r arian, gan ddal y tir mewn
ymddiriedolaeth.

I'r rhai sy'n gwrthwynebu cadw'r frenhiniaeth,
mae'n werth cofio iddi gymryd pymtheng mlynedd
(o Gytundeb Eingl-Wyddelig 1921) i Iwerddon
ddod yn weriniaeth. Byddai'n well rhoi'r cwestiwn
hwn gerbron y cyhoedd mewn refferendwm arall
fel gwelliant cyfansoddiadol.

Cyfansoddiad i Gymru

Ym 1997, pleidleisiodd pobl Cymru, mewn refferendwm, i gefnogi datganoli. Ddwy flynedd wedyn, sefydlwyd Cynulliad Cenedlaethol Cymru. Yn 2011, pleidleisiodd pobl Cymru mewn refferendwm arall, y tro hwn i gynyddu pwerau'r Cynulliad. Yn 2017, cafodd llawer o'r pwerau hyn eu cymryd yn ôl gan y llywodraeth yn San Steffan drwy Ddeddf Cymru. Gwnaed hyn heb refferendwm; penderfyniad gan lywodraeth Prydain ydoedd i danseilio datganoli yng Nghymru.

Peth dros dro yw pŵer datganoledig, a hawdd ei gymryd yn ôl. Byddai annibyniaeth yn caniatáu inni sefydlu democratiaeth Gymreig ar sylfaen barhaol.

Roedd Deddf Cymru 2017, a danseiliodd ein hawliau democrataidd yng Nghymru, yn bosib am nad oes gan y Deyrnas Gyfunol gyfansoddiad ysgrifenedig. Crëwyd y Cynulliad Cenedlaethol

drwy basio deddf yn Llundain, a lleihawyd ei bwerau gan ddeddf arall yn Llundain.

Mae'r Deyrnas Gyfunol yn un o'r ychydig wledydd yn y byd sydd heb ei chyfansoddiad ysgrifenedig ei hun. Yn lle hynny, caiff "cyfansoddiad" y Deyrnas Gyfunol ei ffurfio gan benderfyniadau deddfwyr yn Lloegr a dyfarniadau llysoedd Lloegr, a'r rheiny weithiau'n genedlaethau neu'n ganrifoedd oed.

Pan ddaw gwlad yn annibynnol, un o'i champau cyntaf yw ysgrifennu cyfansoddiad newydd ar y cyd, gan nodi sut y caiff y wlad ei llywodraethu. Mae'n gosod cyfrifoldebau a chyfyngiadau ar y llywodraeth. Ac mae'n cyflwyno hawliau parhaol, diymwad i ddinasyddion y wlad. Mae llawer o wledydd democrataidd modern yn defnyddio eu cyfansoddiadau i warantu hawliau dynol cyffredinol. Maen nhw'n amddiffyn yr unigolyn, ac yn gwarantu rhyddid dinasyddion i lefaru, rhyddid i ymgynnull, rhyddid crefyddol, yr hawl i breifatrwydd a bywyd teuluol. Gall cyfansoddiadau hefyd warantu ymdriniaeth deg drwy'r system cyfiawnder troseddol, a'r hawl i gymryd rhan yn ddemocrataidd.

Mae annibyniaeth yn llechen lân, ac yn gyfle i greu a ffurfio Cymru newydd, gan weithio yn ôl rheolau y dewiswn eu gosod ein hunain. Mae llawer o wledydd wedi mabwysiadu cyfansoddiad sy'n mynd y tu hwnt i warantu hawliau rhyddfrydig sylfaenol. Gallai cyfansoddiad Cymreig, er enghraifft, warantu hawl i ofal iechyd ac addysg am ddim. Gallai dinasyddion gael yr hawl i gartref gweddu, gan roi cyfrifoldeb ar bob llywodraeth yn y dyfodol i ddileu digartrefedd.

Gallai cyfansoddiad Cymru hefyd ddilyn esiampl cyfansoddiad y Ffindir, sy'n diogelu ei dinasyddion rhag gwahaniaethu ar sail iaith, gan roi dyletswydd gyfreithiol barhaol ar bob llywodraeth yn y dyfodol i ddiogelu a meithrin y Gymraeg.

Byddai'r broses o ddrafftio Cyfansoddiad Cymru yn dechrau cyn gynted â phosibl ar ôl refferendwm annibyniaeth llwyddiannus, gan fynd rhagddi yn ystod y cyfnod o drafod rhwng llywodraethau Cymru a'r Deyrnas Gyfunol. Mae nifer o ffyrdd y gallai Cymru wneud hyn: gallem naill adael y dasg i wleidyddion, ffurfio panel annibynnol wedi'i sefydlu'n benodol i ysgrifennu cyfansoddiad, neu hyd yn oed ysgrifennu

cyfansoddiad drwy ddull “cyfrannu torfol” drwy agor y broses i'r cyhoedd.

Ar ôl cytuno ar gyfansoddiad, mae'n dueddol o fod yn anodd ei newid. Mewn rhai gwledydd, drwy refferendwm yn unig y gall y cyfansoddiad gael ei newid. Mae gwledydd eraill yn mynnu bod uwchfwyafrif seneddol yn pleidleisio o blaid unrhyw newid – dau draean o'r aelodau fel arfer, yn y ddau dŷ. Yn yr Unol Daleithiau, mae'n rhaid i welliannau fel arfer gael eu cynnig gan ddau draean o'r Gyngres, a'u cadarnhau wedyn gan dri chwarter y taleithiau. Byddai'n rhaid penderfynu ar yr union broses o wneud gwelliannau i gyfansoddiad Cymru wrth ysgrifennu'r cyfansoddiad ei hun. Ond yr hyn sy'n sylfaenol bwysig yw y byddai cyfansoddiad ysgrifenedig yn rhoi sylfaen barhaol i ddemocratiaeth Cymru. Byddai'n gwarantu ein hawliau, a dim ond pobl Cymru allai wneud newidiadau i'n hawliau cyfansoddiadol ein hunain.

Cymru a'r byd

Ychydig iawn o ddylanwad sydd gan Gymru ar faterion byd-eang ar hyn o bryd. Ar y llwyfan rhyngwladol, llywodraeth San Steffan sy'n siarad ar ran y Deyrnas Gyfunol gyfan. Gan mai Lloegr sy'n cyfri am 84% o boblogaeth y Deyrnas Gyfunol, anghenion Lloegr sy'n gyrru ein trafodaethau â gwledydd eraill. Gwelsom hyn eisoes yn ystod trafodaethau Brexit: ym mis Ionawr 2017, datgelwyd bod llywodraeth Prydain yn ystyried mai blaenoriaeth isel yw'r diwydiant dur yn nhrefodaethau masnach y dyfodol. Nid yw'n bwysig i Loegr, ac felly caiff ei anfon i gefn y ciw.

Cymru a Brexit

Beth bynnag fo'ch barn ar yr Undeb Ewropeaidd, annibyniaeth yw'r ffordd orau i sicrhau dyfodol Cymru ar ôl Brexit. Os oes yn rhaid inni lunio cytundebau masnach newydd, mae angen i'r cytundebau hyn fod yn rhai sy'n ffafriol i Gymru. Nid oes modd ymddiried yn llywodraeth Prydain i

roi economi Cymru yn gyntaf. Eu blaenoriaeth nhw yw diogelu'r banciau a'r gwasanaethau ariannol, sydd â'u swyddfeydd a'u pencadlysoedd yn neddwyrain Lloegr. Ni fydd diwydiannau Cymru'n agos i frig rhestr Llundain wrth drafod cytundebau masnach.

Gallai Cymru annibynnol ddod i'w chytundebau ei hun, gan olygu y gallai frwydro am setliad teg ar y rhannau hynny o'r economi sy'n bwysig i ni.

Gallem ddilyn esiampl y Swistir neu Norwy a thalu tâl aelodaeth yn unig i gael mynediad i'r farchnad sengl (naill ai'r tu mewn i Gymdeithas Masnach Rydd Ewrop (EFTA) neu'r tu allan). Gallem hefyd drafod ein cytundeb masnach rydd ein hunain â'r Undeb Ewropeaidd. Gallai Cymru annibynnol gynnal refferendwm ar fod yn aelod o'r Undeb Ewropeaidd os oes angen, ac yn ddibynnol ar y canlyniad, gallem wneud cais i ailymuno drwy gyfrwng Erthygl 49 Cytundeb Lisboa. Ni fyddai'r broses yn un hawdd, ond y ffaith yw y byddai Cymru annibynnol yn gwneud ei phenderfyniadau ei hun ar ei lle yn y byd.

Pa bynnag ffordd y pleidleisioch yn refferendwm

yr Undeb Ewropeaidd, y ffaith yw mai'r ffordd orau i ddiogelu buddiannau Cymru yw sicrhau mai cynrychiolwyr o Gymru sydd wrth y bwrdd trafod, yn dadlau achos Cymru yn y byd. Fel y gwelsom yn ddiweddar, efallai'n fwy eglur nag erioed: yn hytrach na bod yn "gryfach gyda'n gilydd" yn y Deyrnas Gyfunol, aiff llais Cymru ar goll yn llwyr wrth drafod y berthynas â'r Undeb Ewropeaidd a gwledydd eraill.

Amddiffyn

Un o brif swyddogaethau unrhyw lywodraeth yw amddiffyn ei dinasyddion. Mae hyn yn golygu llawer mwy na chael awyrlu a llongau cludo awyrennau; mae hefyd yn golygu ein diogelu rhag niwed, ar ba bynnag ffurf y daw – boed yn fygythiad milwrol, yn drychineb a wnaed gan ddyn neu'n drychineb naturiol.

Y cwestiwn cyntaf i'w holi yw: 'Rhag beth mae angen amddiffyn Cymru?'

Gellir dadlau bod Cymru wedi'i lleoli yn un o rannau mwyaf diogel y byd; go brin y bydd unrhyw wlad dramor yn ymosod ar Gymru nac yn ei meddiannu. Y perygl diogelwch mwyaf i Gymru yw ein cysylltiad â pholisi tramor y Deyrnas Gyfunol – bydd annibyniaeth yn ein gwneud yn fwy diogel. Ymysg peryglon diogelwch eraill allai wynebu Cymru ar ôl annibyniaeth fyddai materion yn ymwneud â'r hinsawdd, megis llifogydd a thywydd eithafol.

Mae gan y fyddin rôl i'w chwarae wrth gefnogi polisi tramor hefyd. Mae hynny'n cynnwys ymladd, ond mae yr un mor debygol o fod yn cynnwys cenhadaeth heddwch, cynnig cymorth mewn cyfnodau o drychinebau, gwasanaeth chwilio ac achub, patrolau gorfodaeth ar rwymedigaethau polisi pysgodfeydd, yn ogystal â dyletswyddau gwrth-smyglo a gwrthderfysgaeth. Crybwyllwyd sefydlu "Academi Heddwch" ar gyfer Cymru yn seiliedig ar fodolau Fflandrys a Chatalonia; gallem hefyd ddilyn esiampl Iwerddon gan sefydlu canolfan ragoriaeth ar gyfer hyfforddi personél milwrol ar gyfer gweithrediadau dyngarol a chadw heddwch.

Mae'n gwbl bosibl i genedl fodoli heb fyddin. Nid yw Costa Rica, sydd â phoblogaeth o 4.5 miliwn, wedi bod â lluoedd arfog ers 1949, nac ychwaith Wlad yr Iâ, ers 1869. Pe bai Cymru'n dewis cael byddin, sut un fyddai, a faint fyddai'n ei gostio?

Os byddwn yn penderfynu dilyn esiampl Iwerddon a sefydlu 'Lluoedd Amddiffyn Cymreig', byddai'n debygol o gael strwythur gorchymyn sengl yn cynnwys byddin, a gwasanaethau llynges ac awyrlu, gyda'r pwyslais ar luoedd byddin gyffredin.

Byddai'r rhain yn gallu galw ar gefnogaeth milwyr wrth-gefn, gyda 'Lluoedd Amddiffyn Cymreig' yn debygol o fod rhwng 5,000-7,000.

Mae'n bwysig cofio bod gwariant milwrol y Deyrnas Gyfunol (y pen) yn wythfed yn y byd. Serch hynny, nid oes yr un gatrawd filwrol wedi ei chartrefu yng Nghymru er gwaethaf honiad llywodraeth y DU ei bod yn gwario £1.75 biliwn y flwyddyn ar y fyddin yng Nghymru. Mae hyn bron cymaint â'r swm sy'n cael ei wario ar ein cyfundrefn addysg bob blwyddyn (£1.86 biliwn yn 2018/19), a bron yn bum gwaith cymaint â'r cyfanswm sy'n cael ei wario ar yr heddlu yng Nghymru (£355 miliwn). O gymharu, mae Iwerddon yn gwario swm sy'n gyfwerth â £140 y pen ar amddiffyn. Pe bai Cymru'n gwario swm tebyg y pen, byddai'n cyfateb i £430 miliwn y flwyddyn – llawer is na £1.75 biliwn.

Anfon milwyr i faes y gad yw un o brif gyfrifoldebau a phenderfyniadau unrhyw wleidydd. Fodd bynnag, mae gan Brif Weinidog y Deyrnas Gyfunol bwerau i fynd i ryfel heb gymeradwyaeth seneddol. Gallai Cymru annibynnol osod cyfyngiadau cyfansoddiadol ar

allu gwleidyddion i anfon milwyr i ryfel. O ran diogelwch mewnol, mae'r Deyrnas Gyfunol yn gwylio'i dinasyddion fwy nag unrhyw wladwriaeth arall. Mae dinasyddion Prydain yn byw eu bywydau beunyddiol o dan lygaid mwy o gamerâu teledu cylch cyfyng nag unrhyw wlad arall yn Ewrop. Mae Deddf Pwerau Ymchwilio 2016 – a elwir yn 'Siarter Busnesu' – yn caniatáu pwerau eang i'r llywodraeth gael mynediad i'n gweithgareddau ar-lein. Byddai Cymru annibynnol yn gallu ymgorffori hawl i breifatrwydd yn ei chyfansoddiad, gan gyfyngu ar allu llywodraethau'r dyfodol i amharu ar fywydau preifat pobl.

Mewnfudo a Chenedligrwydd

Fel cenedl annibynnol, Cymru fyddai'n penderfynu pwy allai groesi ein ffiniau. Gallem ddewis ffin galed, ond nid dyma'r unig opsiwn, ac ni fyddai annibyniaeth yn golygu bod angen gwarchodwyr ar Bont Hafren.

Mae Iwerddon yn annibynnol ers 1922, ond pan fyddwch yn gadael y fferi yn Nulyn neu Rosslare nid oes angen i chi ddangos eich pasbort. Mae'r Deyrnas Gyfunol a Gweriniaeth Iwerddon wedi cytuno ar Ardal Deithio Gyffredin (CTA) sy'n caniatáu i ddinasyddion y ddwy wlad deithio fel y mynnant. Gall y sefyllfa hon newid yn dilyn Brexit, ond mae llywodraethau Prydain ac Iwerddon wedi dweud eu bod am gadw ffin agored rhwng y ddwy wladwriaeth. Byddai Cymru annibynnol, fel Alban annibynnol, yn debygol o gael cynnig yr un fargen ag Iwerddon.

Ar ddiwedd y dydd, byddai mewnfudo yn fater i lywodraeth Cymru, a allai wneud penderfyniadau sy'n iawn i bobl Cymru. Gallai hyn olygu gwneud cytundeb gyda gweddill y Deyrnas Gyfunol, a chytuno ar bolisi mewnfudo cyffredin. Neu gallai hefyd olygu ffurfio cytundebau annibynnol gyda gweddill y byd o ran pwy all fyw a gweithio yng Nghymru.

Y pwynt allweddol yw mai pobl Cymru fyddai'n penderfynu ar ymweld, mewnfudo a dinasyddiaeth, fel popeth arall, ar sail anghenion Cymru.

Ond beth am.....?

Bydd y syniad o annibyniaeth yn apelio at nifer o bobl, ond mae nifer yn poeni fod hyn fel cadw'r brych a thaflu'r babi! Mae adeiladu democratiaeth newydd yn swnio'n gyffrous, ond y gofid i'r rhan fwyaf o bobl yw y gallai hyn droi eu bywydau wyneb i waered dros nos.

A fyddwn ni dal yn gallu gwyllo'r un rhaglenni teledu a radio?

Fel y dywed y byrfoddau Saesneg, corfforaeth Brydeinig yw'r BBC. Caiff eich arian trwydded ei gasglu gan yr Adran Diwylliant, Cyfryngau a Chwaraeon yn Llundain, ac yna'i drosglwyddo i'r BBC i gyllido'r rhaglenni. Bwrdd Unedol y BBC yn Llundain sy'n penderfynu sut y caiff yr arian hwnnw ei rannu i'r gwahanol genhedloedd a rhanbarthau. Mae pedwar ar ddeg o aelodau ar y bwrdd hwn, a dim ond un sy'n cynrychioli Cymru.

Pe bai Cymru'n annibynnol, gallai'r BBC

benderfynu peidio â darparu gwasanaethau ar gyfer gwylwyr a gwrandawyr yng Nghymru. Pe digwyddai hyn, byddai'n rhaid i Lywodraeth Cymru benderfynu beth allai lenwi'r bwlch – o bosib sefydlu Gwasanaeth Darlledu Cymreig. Os na fyddai'r BBC yn darparu gwasanaeth Cymreig, yna byddai'n colli'r incwm oddi wrth y drwydded yng Nghymru. Canlyniad llawer mwy tebygol yw y byddai'r BBC yn cael ei ddiwygio ar hyd llinellau ffederal. Byddai BBC Cymru yn datblygu'n endid cyfreithiol ar wahân, gan weithio'n gyfochrog gyda BBC Lloegr, BBC yr Alban ac o bosib Gogledd Iwerddon i ddarparu gwasanaeth fydd yn adlewyrchu dyheadau gwahanol y pedair cenedl.

Byddai'r cyfrifoldeb dros S4C yn trosglwyddo o lywodraeth y Deyrnas Gyfunol i Lywodraeth Cymru. Ni fyddai llawer o effaith ar deledu masnachol. Mae Sky ar gael yng ngweriniaeth Iwerddon ac felly hefyd Virgin Media a YouView. Gellir cael gwasanaethau teledu BT hefyd drwy'r gwasanaeth Gwyddelig Setanta. Does dim rheswm ymarferol pam na all unrhyw un o'r gwasanaethau hyn (neu wasanaethau'r dyfodol) fod ar gael mewn Cymru annibynnol. Byddai cyfle hefyd i

ddatblygu mwy o gyfryngau wedi'u seilio yn y gymuned a chyfryngau nid-er-elw.

Beth fyddai'n digwydd i dimau chwaraeon Cymru?

Mae Cymru eisoes yn “annibynnol” mewn nifer o chwaraeon – yn arbennig rygbi a phêl-droed – ac mae gennym draddodiad cryf ym meysydd bocsi a beicio. Byddai annibyniaeth yn sicrhau timau Olympaidd a Pharalympaidd, fyddai'n golygu y gallai athletwyr o Gymru sydd ar hyn o bryd yn methu cystadlu yn y gemau Olympaidd a Pharalympaidd (oherwydd y gystadleuaeth o fewn Tîm GB) wireddu eu breuddwydion.

Y gamp fwyaf poblogaidd sy'n gwahardd Cymru fel gwlad rhag cystadlu ar y lefel uchaf yw Criced. Ein bwrdd criced ni ein hunain – Criced Cymru – sy'n atal tîm criced i Gymru rhag cael ei ffurfio, a hyn er gwaetha'r ffaith y byddai cystadlu yn y cystadlaethau undydd a T20 yn rhoi hwb enfawr i'r gêm.

Gan fod Cymru eisoes yn chwarae pêl-droed yn “annibynnol” does dim rheswm pam na allai Dinas Abertawe a Dinas Caerdydd a'r clybiau Cymreig

eraill gymryd rhan yn y pyramid Seisnig yn dilyn annibyniaeth os ydynt yn dewis hynny.

Beth fyddai'n digwydd i gyflogwyr mawr yn y sector gyhoeddus yng Nghymru megis y DVLA yn Abertawe, y Swyddfa Ystadegau yng Nghasnewydd a Chyllid a Thollau?

Gallai rhai swyddi gael eu colli wrth i adrannau leihau, ond byddai ar Gymru angen awdurdod trwyddedu cerbydau, swyddfa ystadegau gwladol ac awdurdod trethu ei hun, a llawer mwy. Gellid adleoli gweithwyr yn y sector gyhoeddus i adrannau eraill, megis fersiwn Cymru o'r Swyddfa Dramor neu'r Weinyddiaeth Amddiffyn. Mae'n debygol y byddai digon o swyddi yn cael eu creu mewn adrannau cyhoeddus newydd i gymryd lle y rhai gaiff eu colli mewn adrannau wedi eu lleihau.

A fydd hawl defnyddio ysbytai yn Lloegr?

Os cawsoch unrhyw salwch tra ar eich gwyliau yn Ewrop, fe wyddoch fod gennych yr hawl i ddefnyddio'r un ysbytai a meddygon â'r bobl leol. Mae'r ysbyty yn cymryd eich manylion, ac yn rhoi'r bil am eich gofal i'r llywodraeth adre. Wedi annibyniaeth, gellid sefydlu'r un math o drefn ar gyfer ynysoedd Prydain. Byddai'r rhai sy'n teithio'n

ôl ac ymlaen rhwng Cymru a Lloegr, yn ogystal â'r rhai sy'n byw ar y ffin, yn cael gwarant o'u hawl i ofal iechyd ble bynnag y byddent yn digwydd bod o gael eu taro'n wael.

Beth am fy nghyngor lleol?

Gallai Cymru annibynnol greu system wirioneddol ystyrlon o ddemocratiaeth leol. Gellid sicrhau amddiffynfa gyfansoddiadol i'r cynghorau i atal ymyrraeth oddi wrth y llywodraeth ganolog. Gallent gael yr hawl i godi eu cyllid eu hunain, gan wario trethi lleol ar flaenoriaethau lleol. Gellid sefydlogi'r ffiniau fel bod dim mwy o ail-wampio di-angen. Mae annibyniaeth yn gyfle i ail-ddyfeisio democratiaeth Cymru.

Y llwybr tuag at Annibyniaeth

Dim ond os bydd pobl Cymru yn dymuno hynny y gall Cymru fod yn annibynnol. Byddai'n rhaid i fwyafrif pleidleiswyr Cymru gefnogi annibyniaeth mewn refferendwm wedi'i gydnabod gan lywodraeth Cymru a llywodraeth San Steffan.

Y cam cyntaf yw ethol Llywodraeth Cymru sydd o blaid annibyniaeth. Gallai hyn fod yn blaid fwyafrifol, neu'n glymblaid sy'n cefnogi annibyniaeth. Un o'r prif bethau mae angen i ni ei wneud yw ceisio darbwyllo ein pleidiau gwleidyddol fod hwn yn syniad sydd yn werth ymladd drosto. Ar hyn o bryd, dim ond un blaid wleidyddol fawr sy'n cefnogi annibyniaeth i Gymru, ond does dim rheswm pam na ddylai eraill wneud. Mae cefnogwyr *YesCymru* yn cynrychioli ystod eang o bleidiau gwleidyddol ac mae cyfle i aelodau ddylanwadu ar bolisiâu'r pleidiau hyn.

Mae annibyniaeth i Gymru yn gyfle i ddatblygu democratiaeth fodern, sy'n well, sy'n fwy effeithlon ac sy'n fwy atebol. Dyma achos y dylai gwleidyddion o bob plaid ei gefnogi. Does dim rheswm pam na ddylai aelodau o nifer o bleidiau gwleidyddol gefnogi annibyniaeth. Mae annibyniaeth yn ymwneud â chreu democratiaeth sy'n gweithio i bobl Cymru, er mwyn helpu i greu Cymru newydd addas ar gyfer yr 21ain Ganrif. Mae hwn yn achos y dylai pob un ohonom allu ei gefnogi.

Unwaith bydd y dadleuon wedi'u cyflwyno'n glir ac yn agored i'w trafod, gallwn ddechrau cynllunio ar gyfer annibyniaeth.

Y ffordd amlycaf o sicrhau annibyniaeth yw drwy refferendwm. Serch hynny, nid oes gan Gymru ar ei phen ei hun y pŵer i alw refferendwm annibyniaeth. Byddai'n rhaid i San Steffan gytuno, a phasio deddfwriaeth sy'n awdurdodi refferendwm. Ond pe bai mwyafrif o aelodau Cynulliad Cymru yn pasio cynnig yn galw am refferendwm, byddai'n anodd iawn i Lywodraeth y DU wrthod.

Byddai trafodaethau rhwng llywodraeth Cymru a llywodraeth Prydain yn arwain at gyflwyno bil refferendwm yn San Steffan. Y Comisiwn Etholiadol fyddai'n gyfrifol am oruchwylio manylion fel geiriad y cwestiwn, sut byddai'r ymgyrch yn cael ei chynnal, a phwy fyddai'n gallu pleidleisio. Byddai pobl Cymru yn pleidleisio, gan benderfynu naill ai aros fel rhan o'r Deyrnas Gyfunol neu adael.

Os bydd pleidlais o blaid annibyniaeth mewn refferendwm, ni fyddai Cymru'n dod yn wlad annibynnol ar unwaith. Byddai'n rhaid trefnu confensiwn cyfansoddiadol. Byddai'n rhaid i'r ddwy lywodraeth ddechrau trafodaethau. Byddai angen i lywodraeth Cymru benderfynu pa fath o berthynas fyddai rhyngddi a gweddill gwledydd Prydain, ynghyd â gweddill y byd. Rhwng popeth, gallai gymryd sawl blwyddyn i gwblhau'r broses. Yn 2013, amcangyfrifodd Llywodraeth yr Alban y byddai'n cymryd tua dwy flynedd i gwblhau'r broses annibyniaeth, a chaniataodd Erthygl 50 Cytundeb Lisboa ddwy flynedd i'r Deyrnas Gyfunol gyd-drafod telerau ei hymadawiad o'r Undeb Ewropeaidd.

Pan fyddai'r holl drafodaethau wedi'u cwblhau,
byddai angen i Gymru gynnal etholiadau. Byddai
llywodraeth newydd yn cael ei hethol o dan
delerau cyfansoddiad newydd a byddai Cymru,
o'r diwedd, yn sefyll ochr yn ochr â chenhedloedd
rhydd eraill y byd.

Sut alla i helpu i wireddu hyn?

Nod *YesCymru* yw ennill annibyniaeth i Gymru er mwyn gwella'r ffordd y caiff ein gwlad ei llywodraethu. Credwn mewn dinasyddiaeth gynhwysol, sy'n croesawu a dathlu'r ffaith fod pob un – o ba bynnag gefndir – sy'n dewis gwneud Cymru yn gartref iddynt yn ddinasyddion llawn y Gymru newydd. Os ydych chi'n cefnogi'r nod:

- Rhannwch y llyfryn hwn ag eraill. Mae copi pdf rhad ac am ddim ar-lein yma – cy.yes.cymru/annibyniaeth
- Ymunwch â *YesCymru*! Gallwch ymuno â'n mudiad ar-lein – cy.yes.cymru/ymaelodi
- Dilynwch ni ar Twitter – [@YesCymru](https://twitter.com/YesCymru), ac ar Facebook – facebook.com/YesCymru
- Ymunwch ag un o'r nifer cynyddol o grwpiau *YesCymru* lleol. Os nad oes un yn eich ardal chi, beth am ddechrau un? – cy.yes.cymru/grwpiau.

- Rhannwch daflenni â phobl yn eich cymuned, trefnwch stondinau stryd a threfnwch gyfarfodydd cyhoeddus. Am ragor o wybodaeth cysylltwch â ni.
- Siaradwch â'ch cynrychiolwyr etholedig, ac os ydych yn aelod o blaid wleidyddol, cofiwch eu lobïo.
- Yn bwysicaf oll, trafodwch annibyniaeth gyda'ch ffrindiau, aelodau o'r teulu a chydweithwyr. Gyda'n gilydd, gallwn wneud gwahaniaeth.

Cysylltwch â ni:

- **Ebost:** post@yes.cymru
- **Post:** YesCymru, Swyddfa 23609, PO Box 92, Caerdydd CF11 1NB
- **Twitter:** [@YesCymru](https://twitter.com/YesCymru)
- **Facebook:** facebook.com/YesCymru
- **Youtube:** youtube.com/user/YesCymru
- **Instagram:** instagram.com/yescymru